

Francis Jammes i Georges Goyau o sv. Misi.

(Uz 1900 godišnjicu prve sv. Mise.)

PASIVNOST, neshvaćanje, nepoznavanje, površnost i praznina, kojom se prisustvuje kod sv. Mise, dokaz je presušenih vrela nutarnjega života velikoga broja današnjih katolika. Nutarnji život katolika? Što je to? Već sam pojam nutarnjeg života nosi u sebi neku zrelost, sabranost, misaonost, izdizanje nad vanjsko, pribiranje snaga za djelo duhovne naravi, žrtvovanje svega, što rastresa i oduzima sokove jasnoga gledanja u sve tajne samoga sebe. Nutarnji život katolika jest život, što se razlijeva iz prirodnih, božanskih izvora unutrašnjeg života triju božanskih Osoba i poplavljuje, razlijeva se, širi kao svijetlo i ljubav. Nutarnji život katolika jest tajna natprirodnog života. Tajna, koju sv. Pavao definira riječima: *Kristu vama* (Kol. 1. 27.) Nutarnji život katolika znači prema tome neprestanu borbu za očuvanje božanskoga života, koji iz trsa prelazi u loze, iz glave u udove, intenzivni napor za jedinstvo sa svijetlom i ljubavlju.

»U Kristu živjeti obuhvata sve, olakšava sve, vodi kršćanina u pravi odnos prema Bogu i dopušta mu, da izvrši svoj poziv, što je opisan s malo riječi: po Kristu stupiti u najtjesniji odnos prema Bogu Ocu i Duhu Svetomu, vječnome cilju ljubavi.«¹

Mogli bismo reći, da jedna od najdubljih kriza našega vremena leži baš u odsutnosti unutarnjeg života kod katolika. Tu se odigrava historija milijuna u tijesnom odnosu s Bogom ili bez Njega, u jedinstvu s Kristom ili bez Njega. Jer katolik bez ovoga jedinstva u idejnoj orijentaciji svijeta ne znači ništa. On uopće ne saraduje na spasavanju čovjeka. Prazan je i kao neodređen u sebi traži desno i lijevo ideologiju, za koju bi privezao i svoj napušteni brod. Hrani se i napaja iz svih izvora misli samo ne iz centralnoga izvora svoga katoličanstva. On ne zna, gdje je Isus Krist. Gdje se On može čuti i kako mu se prilazi. Za takove bi se ljude moglo reći da su religiozni, da su teisti, da su čak i kršćani, ali da nisu katolici. Bit katolicizma leži u jedinstvu sa Kristom — Crkvom. Pravi i jedini život katolika jest sakramentalni i natprirodni život.

Svi uspjesi apostolskoga djelovanja katolika bit će samo onoliko uspješni, koliko oni sami žive onim natprirodnim unutarnjim životom, kojemu je Isus Krist Izvor.²

¹ M. Vincent Bernardot, *Od Euharistije k Presv. Trojstvu*, Zagreb 1932.

² J. B. Chautard, *Duša apostolskoga djelovanja*, Sarajevo 1926., str. 3.

U vezi s krizom unutarnjega života katolika iskrsava problem shvaćanja sv. Mise kao jedan od najvažnijih faktora duhovnoga preporoda. Liturgijski pokret, koji nije nikakova nova organizacija nego jedna velika ideja oživljavanja osjećaja i ličnog aktivnoga sudjelovanja kod crkvene liturgije, stoji u središtu interesa nesamo Pija X. i Pija XI. nego svih istinski katoličkih duša. Mogli bismo reći, da je i danas najsudbonosnije pitanje katoličkog uspjeha uopće: ponovno uspostavljanje živog odnosa između duše i Boga po Kristu Isusu t. j. preko sakramentalnoga života u Crkvi. Znati, da je sv. Misa vrhunac i središte crkvene liturgije, t. j. javno i socijalno bogoštovlje, koje Crkva iskazuje Bogu; da je sv. Misa žrtva, koja slavi Boga savršenim načinom, jer sam Isus iznova prikazuje svome Ocu, posredovanjem svećenika, sve klanjanje, svu zahvalnost i ljubav, koju mu je nekoć prikazao žrtvujući se na Kalvariji,³ znači biti uvjeren, da smo, kad kao članovi Crkve učestvujemo kod sv. Mise, združeni s cijelom Crkvom i da molimo skupa sa Glavom Crkve Isusom Kristom.⁴

Individualnoj molitvi pretpostaviti molitvu Crkve, t. j. molitvu svih, koji sačinjavaju Crkvu »od Krista starijega brata do najmanjega od Njegove braće« (Sertillanges), klanjati se Bogu ne sam nego s Utjelovljenjem i općinstvom Svetih — to znači moliti sv. Misu i žrtvovati zajedno sa svećenikom. »Individualistična molitva, koja je jednostavna postaje socijalna i univerzalna.« (I. Merz)

Pomanjkanje ovoga bitno kršćanskoga shvaćanja sv. Mise dovelo je do toga, da vjernici prisustvuju svetim obredima »kao tuđinci ili kao nijemi gledaoci« (Pijo XI).⁵ Bez razumijevanja, bez živog osjećaja, bez ličnog sudjelovanja, bez interesa, pače s nepobožnom dosadom, da sve te svećenikove kretnje bez smisla što prije prestanu, pa da se ode. Tek toliko, da se izvrši »vjerska dužnost«, a nipošto da se lično sjedinimo s Crkvom u »žrtvi hvale« i u molitvi samoga Velesvećenika i Jaganjca, te da na taj način zadovoljimo najbitnijoj i najdubljoj potrebi katoličkoga nutarnjega života.

Tu leži tragična raskrsnica mnogih katolika. Samo tu! Njihova kulturna i socijalna aktivnost morala bi biti posljedica ovoga religijskoga proživljavanja liturgije i sv. Mise. Jer »liturgija, ako se uzme u čitavom njenom sadržaju, jest sama religija: dogma za duše, mističnost za srca, veza bratstva, posveta naše jednakosti pred milošću, hrana naših kreposti... Misa sama u sebi jest sve to, a ostalo je usavršenje. To je život Crkve u svojoj biti, administracija, disciplina, juridički oblik jesu dodatak.«⁶

Moderni apostoli Kristove Žrtve.

Značajno je, da s ovoga gledišta Francis Jammes i Georges Goyau pišu o svetoj Misi. Dva ponajveća i najpopularnija imena moderne katoličke Fran-

³ A. Tanquerey, Précis de theologie Ascétique et Mystique 1923., str. 185.

⁴ Op. c. str. 187.

⁵ Vidi o tom temeljiti članak kod Dr. D. Kniewalda, Pastirsko Bogoslovlje, Zagreb 1930. I., 320 - 324.

⁶ A. Sertillanges O. P., Liturgijska misija Crkve. »Duhovni Život« 1933., br. 4., str. 234., 235.

cuske. Obadva svjetovnjaka i izvan teologijske nauke u specijalnom smislu. F. Jammes (rod. 1868.) »poeta christianissimus«, idol francuske omladine, naj-simpatičniji konvertita, prijatelj velikoga Claudela (Claudel je ministrirao kod one Mise 7. srpnja 1905., koja je bila prva Misa u Jammes-ovu životu i kod koje se po prvi puta i pričestio), i koji je iza obraćenja stvorio »jednu novu francusku književnost«, iz koje se saznaje, da je jedan Bog umro za nas na križu. F. Jammes, auktor »Kršćanske Georgike« i »Knjige o sv. Josipu«, kojemu se svaka rečenica pretvara u čistu liriku, najednom hotimice napušta svaku poeziju i govori o istinama katoličke nauke, o sakramentima, o sv. Misi, o po-božnostima križnoga puta i o krunici.⁷

Georges Goyau (rod. 1869.), najznačajniji katolički historik za XIX. i XX. stoljeće, specijalno za Njemačku (L'Allemagne religieuse (1800—1870), 4 vol.; Bismarck et l' Eglise, 4 vol.) i za misije, član Akademije, konzultor historijske sekcije u Kongregaciji Obreda, profesor historije misija na katoličkom Institutu u Parizu. Biograf sv. Luja, sv. Melanije, sv. Petra, sv. Lucije, sv. Ivane Arske, sv. Bernarda, kardinala Merciera, kardinala Lavigerie-a, Ozanama i dr. I on hotimice kao da napušta svoju nauku, da za čas ljudima progovori o »mističnom tijelu« — Crkvi i o božanskim probicima crkvene liturgije, o Misi.⁸

Obadvije ove njihove knjige upečaćene crkvenim Imprimatur imaju karakterističnu sličnost u predgovorima.

F. Jammes hoće silom da uvjeri iznenađenoga čitatelja, kako u ovoj njegovoj knjizi »ne će naći ni traga umjetnosti ili literature«, pače »niti truna napora za stilskom ljepotom«. U njoj se on »ne ustručava ponoviti po pet, po šest puta zasebice isti broj, istu riječ, istu misao.« Pjesniku, dubokom vjerniku »jednostavno se pričinilo, da neke naučne knjige ne mogu uvijek svladati oni, koji nemaju specijalne religijske naobrazbe, kao ni oni, koji su nažalost zaboravili sve do prvoga principa.« Stoga on hoće, da »ovim — mal informés — pruži skicu prakse i nauke katoličke... naročito ističući neizmjereno milosrđe Božje.«⁹

Samo onaj, tko poznaje djetinjsku vjeru Jammes-ovu, može u ovim skromnim riječima prepoznati ponajvećega pjesnika današnje Francuske.

Frapantna je sličnost Goyau-ova predgovora. »Ova knjiga nije niti sistematski prikaz katolicizma niti apologetika. Ne može nadomjestiti ni katekizam... niti misli braniti u pojedinostima religiozne pozicije katolicizma.« Goyau hoće samo da upozori na božanske probitke, koji leže pohranjeni u katolicizmu, da komentira »onu svakidašnju epizodu božanske historije, koja se zove Misa.« On upozorava ponizno kao i Jammes, da se u njegovoj knjizi »ne traži njegova lična koncepcija katolicizma niti dokumenat njegove individualne religioznosti.« Od svega toga ništa. On hoće da govori »s braćom« pod paskom crkvenoga učiteljstva o božanskim stvarima za njihovo i za svoje dobro.¹⁰

Kod obadva velika pisca isti je motiv pokrenuo pero, da piše o velikom misteriju. Jednome je i drugom na srcu potreba što dubljava približavanja ljudskih srdaca k izvorima božansko katoličkog života. Obadvojica na taj način

⁷ Francis Jammes, Brindilles pour rallumer la Foi, Ed. Spes. 1925.

⁸ G. Goyau, Le Catholicisme. Ed. F. Alcan 1930.

⁹ F. Jammes, op. c., str. 7. 8.

¹⁰ G. Goyau, op. c., str. VII. VIII.

postaju apostoli Kristove žrtve, skromni tumači sv. Mise, ponizni ministranti i klanjaoci, koji bi htjeli ono, što i Krist hoće: klanjati se i uzgajati *klanjaoce u duhu i istini, jer Otac traži takve klanjaoce* (Iv. 4. 23).

Dakako, da se metodički i stilski temeljito razilaze Jammes i Goyau, što je posve prirodno. Jammes ima pred očima one male, neobrazovane ljude; puk Božji, koji »ne može slijediti Misu čitajući zbog bolesnih očiju ili kojih mu drago drugih motiva... a ipak može plodonosno prisustvovati prateći pažljivo svećenikove kretnje, koje su udešene za svaku fazu božanske žrtve.«¹¹ Radi toga on kao da prišaptava kod Mise svome pirenejskome seljaku ideju pojedinih dijelova Mise posve jednostavno, kratko, početnički. Samo Jammes-ova duša, koja živi usko povezana s prirodom i sitnim, malim stvarima i ljudima, mogla je dati neukom puku ovakvo tumačenje kršćanskih istina, napose sv. Mise. Sigurno je kod toga mislio na siromašno ili nikakvo vjersko znanje i onih visokih krugova »*mal informés*«. G. Goyau međutim ostaje kod svoga naučnoga stila, govori intelektualcima, i to historijskim, filozofijskim i liturgijskim jezikom. Učenjački okružen sv. Pismom, sv. Augustinom, sv. Grgurom Vel., Bossnetom, Marmillonom, Batiffol-om, liturgijskim tekstovima i sa »Nasljeduj Krista« hoće da katoličkoj inteligenciji pokaže bitno i životno značenje općinstva Svetih i duhovno jedinstvo Crkve u sv. Misi.

F. Jammes piše u formi savjeta i molitve. G. Goyau tumači, analizira, ideološki objašnjava. Slijedit ćemo obadvojicu u organskoj vezi s pojedinim dijelovima Mise.

Žrtva hvale.

»U sve dane historije, na svim mjestima kršćanstva, kroz devetnaest stoljeća ponavlja se ova žrtva.

To je uistinu čin par excellence, u kojem ovo mističko tijelo, koje se zove Crkva, postaje svijesno svojega tijesnog jedinstva s Kristom, svojom glavom. Ona ga zazivlje, a on dolazi, ona disponira s njime, zove ga u zarobljeništvo tabernakula, da bude zarobljenik duša, do jučer grešnih, a sutra možda opet takovih.«¹²

Tu Goyau sa sv. Augustinom i kardinalom Mercierom utvrđuje bitni pojam Mise kao obnovljene, stvarne Kristove žrtve na Golgoti. Zanosí ga činjenica, da »ova Misa svaki dan obilazi oko naše zemlje, uzdignuta rano ujutro sa suncem svake hemisfere; ova stalna Misa, koja predstavlja svake rascvjetane zore na nekoj točki, tijekom dnevnoga okretaja, jedan podignuti žrtvenik, na kome su voštanice prestigle svijetlo srca.« (Sertillanges)

Striktno, nedjelja je jedini dan, u kojem svećenik mora da služi Misu. Ali zašto bi čitavu sedmicu lišio »Presv. Trojstvo slave, anđele radosti, grešnike oproštenja, pravednike pomoći i milosti, i pokojnike u čistilištu utjehe i Crkvu Krista te konačno duhovnoga dobročinitelja? Zašto bi se on sam lišio lijeka svojim slabostima i dnevnim grijesima?« pita sv. Bonaventura i tim pi-

¹¹ F. Jammes, op. c., str. 72.

¹² G. Goyau, op. c., str. 224.

tanjem uzvisuje svećenikovu službu; a ponizuje svećenikovu osobu.«¹³

Goyau prati sada svećenika k oltaru te mu udara u oči križ, koji ima uvezen na misnici, pa s Kempencem dozivlje u pamet njegovo liturgijsko značenje.¹⁴ Za njim je sitna šačica vjernika, koja makar kako neznatna, još uvijek predočuje dijelak ratničke Crkve, odane svome Bogu.

»On (svećenik) zna, da je tu pred njim u dubljinama oltara pobjednička Crkva, koja ga čeka . . ., ona je tu prisutna, jer onoga dana, kad posvetiš ovaj žrtveni stol, postaviš u njegov temelj relikvije mučenika.«¹⁵ Goyau naročito zapaža ideju općinstva svetih, to će biti njegov leit-motiv, i stoga on oko »najčednijega liturgijskoga kamena, koji časno čuva relikvije kršćanske prošlosti« spliče divne misli o »prisutnosti te svete prošlosti, koja neprestano bdije nad nama, moli za nas . . .«¹⁶ »Svećenik i njegova šačica vjernika ne osjećaju se za vrijeme Mise osamljeno: sveci su s njima, a oltar, na kojem se žrtvuje žrtva »po svom liturgijskom uređenju proklamira ideju mističke solidarnosti, cirkulacije duhovnoga života, koja mimo granica svijeta i vremena spaja nebo sa zemljom.«¹⁶

Francis Jammes ne reflektira toliko prije početka same sv. Mise. On jednostavno katehistički daje definiciju Mise i savjetuje svome čitatelju molitvu: »Neposredno prije službe Božje, mogu se stojeći pred tabernakulom upotrebiti kratke molitvice, uzete iz sv. Pisma:

Ti si moj Gospodin i moj Bog!
Gospodine, onaj, kojega ti ljubiš, boluje.
Moja duša kao suha zemlja čezne pred tobom.
Gospodine, daj mi ove vode (milosti).
Neka bude volja tvoja.«¹⁷

Priprava.

Sv. se Misa počinje s 42. psalmom. Psalmista, teško uznemiren od neprijatelja, tješi svoju žalosnu dušu: »I slaviti ću te uz gitaru, Bože, Bože moj! Zašto si dakle žalosna, moja dušo, i zašto se uznemiruješ?

Uzdaš se u Boga, jer ću ga još slaviti.«¹⁸

Goyau ističe riječ *slaviti* i spominje usput filozofa roba Epikteta, koji će nekoliko stoljeća kasnije doći do spoznaje: »Čovjek je stvoren da *slavi* Boga.«

¹³ G. Goyau, op. c., str. 225.

¹⁴ »Pred sobom nosi križ« i t. d. Nasljeduj Krista, IV, 5, 3.

¹⁵ G. Goyau, op. c., str. 226.

¹⁶ Ibidem, str. 227.

¹⁷ F. Jammes, op. c., str. 72.

¹⁸ Svi ovdje prevedeni stalni dijelovi Mise uzeti su iz drugoga izdanja Kniewaldova *Rimskoga Misala*, Zagreb 1930., str. 29 - 73.

»Specijalni poziv svećenika, ali i svakoga čovjeka također. Svećenici i vjernici svi su grešnici: da uzmognu slaviti Boga, govoriti o Njemu i govoriti s Njime, moraju biti čisti. Dva glasa odjekuju izmjenjujući između sebe priznanje grijeha, glas svećenika i glas ministranta, organa vjernikâ. Zajednička želja za čistoćom i za oprostjenjem apelira na Bl. Djevicu, koja nije nikad sagriješila, na arkandela Mihovila, na Ivana Krstitelja, preteču kraljevstva milosti, i najposlije na nekadašnje grešnike, Petra i Pavla, sada stupove Crkve: bez prestanka se prema njima upravljaju liturgijske riječi, ne bi li oni skrenuli prema zemlji, grešnoj ali i raskajanoj, poglede Boga, koji oživljava. Uzmi od nas naša bezakonja, moli svećenik Boga, uzlazeći na oltar i ljubeći ovaj oltar on apelira na zasluge mučenika, kojih se moći ovdje nalaze...¹⁹

Goyau dalje nastavlja finom psihološkom analizom ovaj početak sv. Mise, koji nije zapravo ništa drugo nego »zanos duše za čistoćom«, nastojanje katoličkoga srca, da i ono sudjeluje aktivno u djelu spasenja, a ne da pasivno čeka, kako bi to htjela luterovska teologija, da mu zasluge Kristove izbrišu grijeha.

Jammes opet preporuča: »Dok je svećenik pri dnu oltara, koji predstavlja Kalvariju, na koju mu se popeti, treba se klanjati Bogu, moliti ga za oprostjenje svojih grijeha i predati mu svoje srce sa svim slabostima, bolima, potrebama, jednom riječi povjeriti Mu sve, apsolutno se pouzdavajući u Njega, sjećajući se riječi sv. Pavla: Sve mogu u Onome, koji me jača.«²⁰

»Ljudska bijeda i Božje milosrđe jesu dva krila, na kojima se diže molitva« (sv. Bonaventura). *Kyrie eleison* je krik ove bijede; *Gloria* već, slaveći Krista, konstatira ovo milosrđe, koje briše grijeha svijeta. Osim toga Goyau upozorava na novi liturgijski ton, koji povejava *Glorijom*, a to je: radost. Duša »sasvim desinteresirano zahvaljuje Bogu« radi velike slave Njegove. U kojoj bi formi svećenik mogao savršenije hvaliti i slaviti Boga u ime puka, ako ne baš u ovoj liturgiji *Gloriae*, gdje zahvaljuje Bogu, što je Bog?²¹

»Osam puta se za vrijeme Mise,« veli Goyau, »obraća misnik vjernicima... između njegove molitve i njihovih molitava postoji kooperacija. Osam puta veli on puku: Gospod s vama! Osam puta puk odgovara: I s duhom tvojim! I jedan i drugi znaju, svećenik i puk, ako su im molitve, kojima se pripravljaju, potrebne za primitak milosti, da najprije trebaju milost za dobru molitvu, i da je već i sam duh molitve milost.« Da opravda smisao ovakove molitve pred kakovim dijalektičarom, koji bi sasvim na ljudsku mogao reći, da je to »circulus vitiosus«,

¹⁹ G. Goyau, op. c., str. 228 - 229.

²⁰ F. Jammes, op. c., str. 73.

²¹ G. Goyau, op. c., str. 230.

Goyau tumači učinke božanskoga života u čovjeku, koji među ostalim meće u usta čovjeku molitve i zazivanja, kojih je objekt Bog. »Ovaj osam puta ponovljeni dijalog između svećenika i puka konstatira božansko djelovanje istodobno, dok ga zaziva, ovo djelovanje, iz kojeg kao da nastaju sve ljudske molitve... U riječima cijele Mise leži psihologija katoličke molitve, osnovana na točnom pojmu odnosa između čovjeka i Boga.«²²

Spominjući kardinala Wisemana i Gihra nastoji Goyau istaknuti »lapidarnu preciznost«, »veličanstvenu sažetost« i »epigrafski stil« misnih molitava. Svaka molitva, koja zazivlje Boga Oca, ritualno završava ovako: »Po Gospodinu našem Isusu Kristu, koji s tobom živi i kraljuje u jedinstvu Duha Svetoga, Bog po sve vijeke vjekova.« Amen, odgovara puk, služeći se starom hebrejskom riječi, koja se ponavljala na ustima štovatelja Jehove i koja je toliko puta prešla preko Kristovih usta. »Ova zaključna formula i Amen, koji je prati, postavljaju Sina za posrednika kršćanske molitve pred Ocem. Njihove će nade biti ispunjene tokom Mise: Krist će biti više nego posrednik, on sam će biti onaj, koji će moliti.«

Goyau dubokom meditacijom otkriva uzvišene perspektive kršćanskog misterija, što se izvijaju iz ovih posljednjih, stalno ponavljanih riječi svake molitve i na koncu bilježi ovu znamenitu teološku istinu: »Njegovom (Kristovom) voljom, svaka Misa, što se služi na svijetu ima svoj odjek, ako se smije tako reći, u intimnom životu Presv. Trojstva, u intimnom životu Boga; u svakoj Misi izgovorenoj od svakog svećenika, ovaj svećenik ima moć da molitve metne u sama usta Sina, pa da ih Sin kao prikazana žrtva, podastre Ocu.«²³

Molitve se međutim naglo prekidaju. Na lijevoj će strani oltara progovoriti glasovi prorokâ, onih prije Krista, ili apostola, onih poslije Krista; a malo zatim na desnoj glasovi evanđelista, koji govore o Kristovim djelima i riječima. »Crkva je uvijek htjela, — ona je to često puta ponovila protiv nekih modernističkih teorija, — da se u čin religije bezuvjetno unese i dio spoznaje, da i razum ima tu svoj zadatak isto kao i srce, i da to bude jedna težnja za upoznanjem Boga. Svete knjige, čuvarice Istine, pohrane svijetla počašćene su... Recitacija dvaju fragmenata: jedan se zove Epistola, drugi Evanđelje, svjedoci, da kolektivna molitva katoličkoga društva ima za polaznu točku zajedničku vjeru, kojoj se supstancija nalazi u objavi, i da ova molitva nije samo neko raspoloženje duša, neka orijentacija želja, nego da je ona prije svega potvrda izvjesnoga broja istinâ, što su i prije i iznad samog zanosa vjernikove duše. Molitva u katolicizmu

²² G. Goyau, op. c., str. 232.

²³ G. Goyau, op. c., str. 234.

osvjetljuje katkada istinu, ali je nikada ne stvara; istina pak potiče i hrani molitvu.«²⁴

»Kad na desnoj strani, veli Francis Jammes, svećenik čita prvo evanđelje, treba se sjediniti, barem srcem, s ovim živim i božanskim riječima, koje Crkva cjelovito prenosi kroz dvadeset vjekova. I mi ćemo ponoviti onaj odgovor Isusov davlu: »Ne živi čovjek samo o kruhu nego o svakoj riječi, koja izlazi iz usta Božjih.«²⁵

Goyau kod Vjerovanja spominje samo 381. godinu, kad je ovaj t. z. carigradski »Symbolum« (po carigradskom crkv. saboru) prihvaćen kao ispovijed vjere. Dok F. Jammes piše: »Na Credo bi se moglo reći: ja vjerujem sve ono, što uči katolička, apostolska, rimska Crkva, i sjetiti se odgovora sv. Ivane d' Arc sucima: »Crkva i naš Gospodin to je jedno te isto, stoga nema poteškoće.«

Zrtva.

Počinje se drugi dio mise. »Nedostojni sluga« Božji, koji je učinio »bezbrojne grijeha, uvrede i nemarnosti optužujući se visoko podiže zlatnu pliticu, na kojoj leži hostija. Ponižen prikazuje hostiju za sve svoje grijeha i najednom nastavlja: »... i za sve prisutne, kao i za sve vjerne kršćane žive i mrtve: da meni i njima bude na spasenje za život vječni.«

Goyau ne može propustiti ovoga novog, snažnog isticanja crkvenoga jedinstva. Moglo bi se reći, da ta suptilna istina na poseban način privlači moderne religiozne duhove, koji su u pojmovanju Crkve kao »mističnog tijela Kristova« našli najbogatije poticaje za nutarnji svijet, kojem se izmoreni od vanjštine vraćaju. Teolozi i liturgici naročito s ovoga gledišta vole danas pisati o Crkvi.²⁶ Dakako da na to utječe u naše doba pojačani smisao socijalnosti. Zar to nije neobična i velika radost biti svijestan, da posvećujući sebe uvećavamo ljepotu čitave Crkve; da time sudjelujemo kod posvećivanja sve djece te Majke, koja su sva našom braćom, pače i kod spasenja svekolike obitelji ljudske;²⁷ da mene dnevno spasava liturگیjska molitva katoličkog svijeta, koja je u biti socijalna i kojom se svi približavamo ostvarenju najdublje molitve, što je na zemlji izgovorena: da svi budu jedno! (Iv. 17. 21. 23.)

»U nekoliko sekunda, veli Goyau, rastvara se golemo obzorje; svećenikov glas se diže za svakoga, tko god je član ratničke Crkve, na kojegod bio kraju, u kojegod vijeku živio...«

²⁴ G. Goyau, op. c., str. 235. - 236.

²⁵ F. Jammes, op. c., str. 73.

²⁶ Ističe se popularni P. Lippert, Die Kirche Christi, Herder — Freiburg.

²⁷ J. B. Chautard, Duša apost. djelovanja, str. 250.

Zatim slijedi prikazanje vina, ali sada svećenik u pluralu izgovara »Prinosimo Ti...«; Goyau se pita, odakle ova razlika. Objašnjava je onom molitvom, koja se nalazi između prikazanja hostije i vina, a koju svećenik moli, dok miješa u vino nekoliko kapi vode. Ova je voda simbol čovječanstva, kojim se udostojalo ogrnuti božanstvo Kristovo, a svećenik pri tom moli, da se mi »zđružimo s Božanstvom«. Pri tom liturđijska molitva precizno crta dva događaja, simbolički označena miješanjem vina i vode: u jednu ruku Bog postaje čovjekom, a u drugu je čovjek pozvan na dionistvo Božjega života.« Približava se momenat, kad će se duše vjernika združiti kao žrtve sa Žrtvom, koje će se krv nalaziti u kaležu. Kao preludij i objava ovoga jedinstva u žrtvi služi svećenikov plural — uime svih: »Prinosimo Ti«.

Pače još proširuje značenje prikazanja, ono postaje još kolektivnije, jer, dok svećenik diže »času spasenja«, — zaziva Boga nesamo za spasenje onih, koji se pridružuju žrtvi, nego i »za spasenje svega svijeta«.

Stoga Goyau može ustvrditi: »Na svakom oltaru, gdje se služi Misa, odigrava se ponešto od duhovne sudbine svega svijeta: nijemi pogled kakove starice združen s podizanjem kaleža, u kojem će se crvenjeti krv Sina, posluje kod Oca za mnoštvo bića, koja starice ne poznaju, i koje ona ne poznaje.

Dah žarkoga bratstva provejava katoličkom liturgijom: on će biti u duhu katolicizma, da se svaki kršćanin osjeća sudionikom djela sve braće pred Bogom. Što dalje idu obredi i riječi Ofertorija, vjerni puk se sve više i više združuje u gestama prikazanja..., ali to još nije sve. Treba da se duhovi i srca sama prikažu istodobno s prikazanjem kruha i vina; treba da same dispozicije ljudske postanu objektom prikazanja posve u skladu s onim zakonom katolicizma, koji u ekonomiji spasenja uvijek dodaje božanskome nešto ljudskoga, akciji milosti i napora i slabode.«²⁸

Molitvom trojice mladića u ražarenoj peći izražava to svećenik ovako: »U duhu poniznosti i u srcu skrušenome primi nas Gospode, i tako neka bude danas naša žrtva pred tobom, da ugodí tebi, Gospodine Bože.«

Ovako agilna i dramatska liturgija Prikazanja djeluje i na dušu Francis Jammes-a. Pun udivljenja promatra on »siromašne objekte, kojima se hranimo, kruh i vino«, utvrđuje duboku vjeru u misterij, da će sam Gospodin doći na naš oltar i samo zato, da nam se mogne dati, skriven će zaći u te vidljive objekte. Kod toga »sakramenta, koji nosi na sebi pečat božanske invencije« zastaje Jammes osupnut: »I da sam Bog nije progovorio, samo bi se luda mogla podvrći tome, što nadilazi svaki razum.« On odmah nastavlja kao ponizni vjernik, kad svećenik na lijevoj

²⁸ G. Goyau, op. c., str. 238 - 240.

strani oltara pere ruke (Lavabo), da »moli Boga, neka bi nas očistio od najmanjih ljaga grijeha.«²⁹

I tako se svršava Prikazanje, u kojem Goyau vizionarski gleda srušene ograde između puka i svetišta t. j. svećenikova akta prikazanja; između vjekova i oceana, između živih i mrtvih; između zemlje i nedohvatnih sfera raja i samoga Presv. Trojstva.

Liturgija je povezala sve duše svih triju Crkava, ratničke, patničke i pobjedničke u jednu molitvu Ocu preko Sina.

»Moja je žrtva i vaša,« proklamira svećenik okrećući se vjernicima i govoreći im: »Molite braćo!« Vjernici odgovaraju, neka Gospodin primi žrtvu »u hvalu i slavu svojeg imena, na korist također našu i svekolike svoje svete Crkve.«

Odsada se svećenik više ne će okretati prema vjernicima do iza Pričesti. On pače spušta glas i sasvim tiho moli molitvu tajne, koja inaugurira njegovo mističko sjedinjenje sa misterioznom realnostima oltara,« molitvu, koju čuje samo Bog.

Najedamput se prekida šutnja. »Gore srca!« veli svećenik, »hvalu uzdajmo Gospodu Bogu našem!« A puk odgovara: »Imamo kod Gospoda (svoja srca). Dostojno je i pravedno (Njemu uzdavati hvalu).«

»Žrtva je pripravljena: svećenik, vjernici, Duh Sveti: svi su ispunili svoje. Misa ulazi u novu fazu... Ova će biti faza čuda, koje svaki dan, posvuda umnoženo, širi svemirom valove života i koje svaki dan razoružava najvišu pravdu prema onoj masi grijeha, što ih nagomilava čovječanstvo. Kao prolog jednom takvom čudu nameće se jedna akcija za milosti; takva će akcija biti Predslovlje.«³⁰ Tu se Goyau pita, zar možemo mi ljudi dostojno zahvaljivati »Bogu, Gospodu svetomu, Ocu svemogućemu, vječnomu«. Samo »po Kristu Gospodinu našem«, ističe Predslovlje odmah na početku, ta »po Njemu nam dolaze sve milosti i preko Njega treba kod Boga prositi za milost« (Sv. Toma); samo »po Kristu« hvale Boga i Anđeli na nebu i ljudi na zemlji. Goyau zove u pomoć Bossueta, da mu pomogne naći izraz za veličanstvenu himnu Serafina »najprvih i najuzvišenijih bića nebeskih,« koju je jedini prorok Izaija kao jeku s neba osjetio u trokratnom »Svet, svet, svet je Gospodin.«

»Lirizam Predslovlja postepeno se uzdiže k nebu: moglo bi se reći, da se koncerat ljudski hoće da izmjenjuje s koncertom anđeoskim. Koncerat ljudski nije drugo nego trijumfska pjesma, koja se orila Jeruzalemom, dok je ulazio Krist: »Hosanna in excelsis! Blagoslovljen, koji dolazi u ime Gospodnje. Hosana u visini! Vjernici najprije intoniraju u čast Presv. Trojstva anđeoski Sanctus, zatim ponavljaju iste akcente židovske radosti uvjereni, da će ono Utjelovljenje, onaj Otkupitelj, još uvi-

²⁹ F. Jammes, op. c., str. 73. 74.

³⁰ G. Goyau, op. c., str. 245.

jek onaj isti za koju minutu »doći« još jedamput i da će se žrtvovati u još jednoj Misi više.«³¹

Jammes će lapidarno u jednoj jedinoj rečenici izraziti sve bitne liturgijske misli Predslovlja: »Dok svećenik čita Prefaciju, poklonimo se s njime Svemogućemu Ocu, kojega hvale Anđeli, po Isusu Kristu, koji nas je poslao, a koji će doći da bude prisutan na oltaru. Recimo: Blagoslovljen, koji dolazi...«³²

Čin mise (Canon).

»Ovaj čas je strašan«

govori đakon puku u sirske liturgiji.

»Punina šutnje treba da zavlada. Šutnja poput one u visokoj samoći, u kojoj je Bog pohodio Mojsiju, poput one u historijskoj noći, u kojoj je Riječ Božja sišla u jaslíce, poput one na Maslinskoj gori i one na Križu, na kojem je Krist prikazao svome Ocu hvale i tajne molitve. Dolazi Bog, svećenik govori tiho. Pred njim: kruh i vino. On pokazuje Ocu ove »darove«, ove »poklone«. Kvalificira ih već kao »neoskvrnjene žrtve« u čast čistoći Kristovoj, koji dolazi i zaziva na njih blagoslov Oca. On govori kao da je dolazak Kristov u prilike kruha i vina već gotova stvar; ovu žrtvu on prikazuje za mir Crkve, za njenu zaštitu, za njeno jedinstvo, za njenu upravu, specijalno za Papu, za dijecezanske biskupe, za sve one, koji vjeruju i koji zanosno šire vjeru. Crkva u kanonu misli najprije na sebe; ona zna, da po Kristovoj odredbi ona nastavlja Krista; u času dok Ga na oltaru čeka, Crkva ima pravo da pomisli: »Kako bi On došao, da ja nisam tu?« i da moli za samu sebe, što je isto kao da moli za Njega i njegovo kraljevstvo.«³³

Jammes također ne mimoilazi ovoga početka kanona, te na svoj način preporuča, »da se tada moli za Crkvu, za Papu i našega biskupa; da se preporuča Bogu ovaj ili onaj živući«, jer svećenik moli sa specijalnim interesom »za sve prisutne« aktivne svjedoke žrtve i za sve njihove. Ali, kao što je Goyau na nekoliko mjesta istakao, katolička molitva nije nikada izolirana, tako i u ovom centralnom dijelu Mise, u decizivnom momentu žrtve ona nije samo molitva zemaljskih glasova nego se ujedinijuje u molitvenu akciju izabranih, koji su već blizu kod Boga, da tim pojača pouzdanje vjernika. Kao da glasom svećenika zemlja šalje svece kao predstražu pred milosrđe Božje.

»U istoj zajednici i poštujući spomen najprije slavne Marije... pa i blaženih apostola tvojih i mučenika... i sviju tvojih svetih, molimo: da po njihovim zaslugama i molitvama dopustiš...« »Mi smo u zajednici s vama, kliče Goyau, mi smo *Communicaute s.*« Najprije Djevica Marija. Katolička litur-

³¹ G. Goyau, op. c., str. 245. 246.

³² F. Jammes, op. c., str. 74.

³³ G. Goyau, op. c., str. 247. 248.

gija kao da hoće sve vjernike zaogrnuti Marijinim plaštem i kao da hoće ratificirati ovo drugo materinstvo, kojim je zaodjeo Isus s križa svoju Majku, materinstvom svih ljudi. Iza nje liturgija spominje stalni broj mučenika: u prvom redu apostole; zatim pet papâ, Lina, Kleta, Klementa, Ksista i Kornelija; jednoga biskupa, Ciprijana, jednoga đakona, Lovru i konačno pet laika Hrisogona, Ivana i Pavla, Kuzmu i Damjana. Iz svih slojeva religioznoga društva i iz svih staleža lajičkoga društva liturgija traži mučenike, da im iskaže čast kao pomoćnicima ljudske molitve.«³⁴

»Slavite Bl. Djevicu Mariju, sve svece i molite ih za pomoć«³⁵ tako savjetuje svoje čitatelje Jammes na ovom važnom dijelu mise.

»D a k l e,« nastavlja svećenik obraćajući se na Oca, »molimo te, da primiš ovaj primos naše službe.«

»Ovaj 'd a k l e' je značajan, kao da maskira mirnu i sigurnu jasnoću kakvooga dijalektičkog nastupa; ovaj 'd a k l e' jest kao sankcija onih Communicantes. Svi članovi Crkve po svojim patnjama i po svojoj smrti zadobili su zasluge, a ratnička ih Crkva primjenjuje; bilanca jednih koristi drugima. Igitur, dakle! »Razredi naše dane u svome miru« to je prva molba, a druga je: »izbavi nas od vječnog osuđenja i pribroji nas stadu izabranih.«

Dvije molbe, jedna za mir ovdje dolje, druga za spasenje tamo gore, suvislo se nadovezuju i popunjuju; između njih nema heterogenosti.«³⁶ Tu Goyau nastavlja dugim razmatranjem o miru, koji rezultira iz stanja milosti i poređuje radost u stanju milosti sa radošću u stanju slave. S udivljenjem govori o dubljini liturgijske molitve, koja eto u jednoj rečenici krije dvije etape ljudskooga sjedinjenja s Bogom. Odgovor će biti dolazak samoga Krista. Ono, što je Krist učinio na posljednjoj večeri, sada će se obnoviti na oltaru. Privilegij je to Njegova svećenika da ponovi djelotvorne riječi, koje je On sam izrekao:

»Uzmite i blagujte od ovoga svi: Jer ovo je tijelo moje.«

»Uzmite i pijte iz nje (čšaše) svi: Jer ovo je čšaša krvi moje novoga i vječnoga zavjeta, tajna vjere, koja će se za vas i za mnoge proliti za otpuštenje grijeha.«

»U ovom odlučnom času, koji dovršava žrtvu, liturgija pripovijeda i obnavlja historiju. To nije simbolizam, nije ga bilo ni na posljednjoj Večeri; Krist nije htio nipošto samo po uspomeni, koju je ostavio, nego po ličnoj prisutnosti živjeti u dužoj liniji kršćanskih generacija. Misija svećenikova jest, da s dana na dan obnavlja ovu prisutnost Kristovu u čovječanstvu, koje ne će ostati siročje nikada.«

³⁴ G. Goyau, op. c., str. 250.

³⁵ F. Jammes, op. c., str. 74.

³⁶ G. Goyau, op. c., str. 251.

Sa Batiffol-om, koji piše: »Misterij je dvostruk; misterij realne prisutnosti i misterij po samom Spasitelju obnovljene žrtve u rukama misnikovima«³⁷ — nastavlja Goyau razmatranje o Kristu, koji je došao, koji je tu i koji je tu došao zato, da se žrtvuje.

Svećenik je podigao hostiju i kalež: puku na poklon, za koji mu Jammes diktira ovu molitvu: »Gospode Isuse, ja vjerujem, da si ti tu, jer ti si sam rekao, da si tu. Ja ti se klanjam. Prikazujem Ocu Tvome tvoju božansku žrtvu, da nadoknadim za naše grijehe i da nas spasi zbog svoje neograničene ljubavi za nas.«³⁸

Iza podizanja svećenik »sjećajući se blažene muke«, uskrnuća i uzašašća prinosi »slavnom veličanstvu žrtvu čistu, žrtvu svetu, žrtvu neoskvrnjenu, sveti hljeb vječnoga života i čašu vječnoga spasa.« Jer ova žrtva također je i hrana i piće. »Liturgijska drama, kvalificirajući je tako, sprema se se na novo djelo,« veli Goyau i spominjući poredbu žrtve Abela, Abrahama i Melhisedeka sa žrtvom Kristovom, ističe mistično tijelo Kristovo, to jest cijelu Crkvu, koja se skupa sa euharistijskim Kristom hoće da prikaže i koja moli, »da ovu žrtvu donesu ruke Tvoga svetoga anđela na Tvoj uzvišeni žrtvenik, pred Tvoje božansko Veličanstvo.«

»Iza podizanja molite se za duše u čistilištu« piše Jammes slijedeći liturgijski tekst molitve, što najedamput svu pažnju skreće prema pokojnicima, »koji otidoše pred nama sa znamenjem vjere... Njima, Gospode podaj mjesto rashlade, svjetlosti i mira.« »Crkva zna, da je Krist svojim zaslugama iza svoje smrti i po njoj postao osloboditelj duša, koje su čekale i nadale Mu se...«³⁹

Kanon ima još samo jednu molitvu, kojoj Goyau poklanja posebno poglavlje, jer u njoj moli svećenik i svi vjernici, da se Bog »dostoji podati i nama grešnicima neki dio i zajednicu sa svetim apostolima i mučenicima.« Prije su se zazivali sveci kao posrednici, a sada već kao da su nam drugovi, s kojima ćemo jednoga dana uživati u slavi. Ova liturgijska molitva spominje osam svetacâ, sedam sveticâ. To Goyau naročito ističe da pokazuje, kako je Crkva uvijek veoma cijenila ženu i njeno svjedočanstvo za Krista, koje nije ništa manje od muškoga.

Kanon se svršava slaveći Krista kao posrednika. »Po Njemu je Bog stvorio ovaj kruh i ovo vino, a to bijahu prvi elementi prinosa; po Njemu je Bog realizirao čudo, po kojem kruh postade njegovim tijelom, vino pak Njegovom krvlju, po Njemu je Bog stavio čovječanstvu na dispoziciju ove euharistijske darove.«⁴⁰ Liturgijska molitva se uzdiže čak do slave Presv. Trojstva tvrdnjom: »Po njemu i s njime i u njemu jest tebi, Bogu Ocu sve-mogućemu u jedinstvu Duha Svetoga svaka čast i slava, po sve vijeke vjekova. Amen.«

³⁷ Batiffol, Lecons sur la messe, str. 322 cit. kod Goyaua.

³⁸ F. Jammes, op. c., str. 75.

³⁹ G. Goyau, op. c., str. 257.

⁴⁰ G. Goyau, op. c., str. 259.

»Po sve vijeke vijekova,« zapjeva svečanim glasom svećenik. Time naviješta, dok bude pokoljenja i vjekova, da će euharistijska prisutnost Kristova na zemlji biti izvor slave za Presv. Trojstvo. Što može čovjek dodati slavi Božjoj? pitali su se katkada filozofi, a njihovi odgovori su riskirali da unište volju za kult i da pogaze u dušama žar. Vrhunac sv. Mise, konsekracija, božanski čin diktiran ljudskim usnama, pokazuje nam umnožavanje božanske slave, koja proizlazi iz same radosti božanskoga života.«⁴¹

Pričest.

Svećenik skupa s vjernicima nastavlja pjevajući o slavi Božjoj i o spasenju čovjekovu, ali ovaj put molitvom, koju nam je ostavio sam Krist: — molitvom *O č e n a š*.

»Polako recitirajte Oče naš, veli Jammes, nipošto mehanički ili rastreseno nego upirući se i razmišljajući svim srcem svojim o svakoj riječi.«⁴² Katolička njegova duša zna, da se tu radi o osnovnoj molitvi, kakove čovjek nije poznavao kroz duge vjekove prije Krista, jer sve do nje nije jasno osjetio sebe kao natprirodno biće. »Tu nam je sâm Bog dao riječi za molitvu Bogu: za jedan će minut kršćanske usne odzvanjati božanskim riječima. Tri prve prošnje potvrđuju kraljevstvo Božje; zatim čovjek moli za svoj kruh, bez sumnje, materijalni kruh ali također i euharistijski kruh; posljednje tri molitve traže otpuštanje grijeha, odalečenje od napasti i oslobođenje od zla.«⁴³ — Velika je to, iz božanskog izvora potekla, prva naša molitva. I suvremeni filozofi zastaju kod nje kao kod markantne teorije samoga Božjega bivstva i stvarnoga dokaza Božje osobnosti.⁴⁴

Iza *O č e n a š a* svećenik simboličkim obredima lomi sv. hostiju na tri dijela i spušta mali dio posvećene hostije u kalež. Pri tom moli za »mir u naše dane« jedamput tiho, drugiput glasno ili pjevajući, a trećiput kod »Jaganjče Božji« i za cijelu Crkvu: »Dostoj se njoj po volji svojoj darovati mir i jedinstvo.«

Goyau ističe jedinstvo, koje se u Crkvi očituje poljupcem mira prije pričesti. »Štogod se više približava čas pričesti, liturgiju obuzima sve jače ideja kršćanskoga bratstva.« Jer Pričest se mora primiti u atmosferi bratstva i dubokoga duhovnoga jedinstva.

Pred samu Pričest svećenik se sprema s dvije molitve. »Pred njim je Krist prisutan, onaj isti, kojega je Petar nazvao

⁴¹ G. Goyau, op. c., str. 261.

⁴² F. Jammes, op. c., str. 75.

⁴³ G. Goyau, op. c., str. 261.

⁴⁴ »I sva zapadna kultura do danas, pošto je prošlo gotovo 2000 godina, nije mogla čistijim i tačnijim pojmovanjem Božje naravi nadomjestiti ovo, kako ga prikazuje Lukin Oče naš.« Franc Veber, *Filozofija*, Ljubljana 1930., str. 118.

Sinom Božjim, dok ga je gledao kao čovjeka. Svećenik ne vidi ni čovjeka ni Boga; on vidi samo prilike kruha i vina, ali zato u vjeri moli: »Sine Boga živoga, koji si svojom smrću oživio svijet po volji Oca i sudjelovanjem Svetoga Duha, izbavi me...« Ovo, što se događa na oltaru plod je one smrti; i svećenik i vjernici znaju, da će ona biti izvor života. Govoreći i moleći sav zao-kupljen »svojim bezakonjima«, zaklinje svećenik, da uvijek pristaje uz Božje zapovijedi i da se nikad ne rastavi od Njega. Upi-rući se na dobrotu Kristovu moli on, da mu svojom milosti brani i liječi dušu i tijelo, te tri puta ponavljajući centurijonove riječi: »Gospodine, nijesam dostojan, da uđeš pod krov moj, nego samo reci riječ, i ozdravit će duša moja« pričesti se sa sv. hostijom. Tijelo Kristovo je u njemu. Kako da zahvali? On se pita: »Što da uzvratim...« I ne nalazi ništa osim onoga, što mu je Gospodin dao: — »Uzet ću čašu spasenja« — veli svećenik i pruža ruku za drugim darom, božanskom krvi u kaležu i pričesti se iz kaleža hvaleći i prizivajući ime Božje.⁴⁵

F. Jammes sigurno uvjeren, da će i oni, kojima on udah-njava osjećaje i molitvu, pristupiti sada k oltaru, da prime pričest, savjetuje ovako: »Približio se čas Pričesti, najprije svećenikove zatim vjernika. Pustite srce svoje, neka iznese pred Boga naše potrebe, bijede i nevolje. Preporučite Mu naše bližnje, naše pri-jatelje i sve one, koji su nas uvrijedili, sve one, koje smo mi uvri-jedili u svojem životu.

Bit će dobro prije Pričesti, osobito ako je slijedimo bez knji-ge, da naučimo napamet onu savršenu molitvu sv. Tome Akvinca ili da se prožmemo njenim duhom: »Svemogućí, Vječni Bože, evo ja najnevredniji grešnik...«⁴⁶

A onda Jammes poput kakova katehete upućuje svoje po-četnike:

»Recitirajte — Ispovijedam se Bogu... (Confiteor).

Kleknite pred svetim Stolom.

Prije nego primite Hostiju, do tri puta ponavljajte — Gospo-dine, nijesam dostojan...

Kad primite tijelo Gospodinovo, imajte samo jednu misao, koja sažima sve prijašnje želje pa i one, koje se mogu zabora-viti: Bože moj, u ruke tvoje predajem dušu svoju!

Iza Pričesti klanjajte se presv. Trojstvu; zatim zahvaljujte Bogu, što je dopustio, da doživimo još ovaj dan i da se u njemu pričestimo, davši nam još jedamput više, da se posvetimo.«⁴⁷

Svaka Jammesova misao ističe duboko vjerovanje njegove duše u čudo, koje se zbiva na oltaru. Sve fraze, poezija pa i sami stil zamijenila je istina izrečena mirno i jednostavno kao u kate-kizmu.

⁴⁵ G. Goyau, op. c., str. 264 - 265.

⁴⁶ Jammes navodi čitavu molitvu do kraja. Vidi Galović-Kniewald, Ka-tolički Đak, IV. izd. 1926., str. 485.

⁴⁷ F. Jammes, op. c., str. 76. 77.

Završetak.

»Misa se završila: ima tek da se zaključi. Svećenik još jednom ponovi poklon i molbu Presv. Trojstvu, koje »na mene i na sve, za koje sam je prinesao, neka izlije svoj blagoslov«. Tada se diže njegova ruka na blagoslov. On će još, posljednjiput, nanovo podsjetiti na cilj tijesnoga sjedinjenja između Boga, koji se prikazuje Bogu, i ljudi, koji se prikazuju s Bogom; prije nego se udalji s oltara ponovit će, služeći se prologom Evanđelja sv. Ivana, čitavi résumé onoga, što znamo o historiji samoga Boga; bit će, slijedeći evanđelistu, kroničar Riječi, najprije Stvoritelja, zatim utjelovljenja, napokon Spasitelja... Euharistijski je Krist opet u svome tabernakulu, ponizan, zaboravljen — ali se Ivanovo poglavlje završava proklamirajući, da smo vidjeli »slavu Njegovu, kao jedinorođenoga od Oca, puna milosti i istine«. Bogu hvala! Deo gratias! odgovaraju oni, koji su vidjeli, vjernici. Svećenik odlazi.«⁴⁸

Tako završava svoje Tumačenje mise G. Goyu, a ovako završava svoju molitvu Mise F. Jammes: »Završite moleći poniznoga sv. Josipa, da preda molitve naše zaručnici svojoj, Blaženoj Djevici, da ona isprosi od Boga, koji joj ne odbija ništa, neka ih usliši.«⁴⁹

Ite, missa est!

»Kađ su apostoli napustili Jeruzalem iza velike drame, koja se ponavlja u našoj Misi, Isus im je rekao svoj *Ite missa est*, a to je prava misija, koju im je dao. I mi također imamo jednu misiju u ime Kristovo. Mi smo »kraljevsko svećentvo« rekao je sv. Petar.«⁵⁰

Ovaj liturgijski *Idite* naviješta nam božansko poslanje. *Idite* svaki na svoje mjesto, kamo vas poslao Krist. *Idite* u apostolat, koji se nadovezuje na Misu »vječnu dramu«, na koju se nadovezuje sva aktivnost Crkve. *Idite*, stvarajte ljudsku historiju, bez prestanka i svako jutro prožimajući je »božanskom historijom« — Misom.

To će biti misija, apostolat: prožimanje naše ljudske atmosfere s konstantnom cirkulacijom zasluga i plodova žrtve — Mise.

To će biti molitva čitavoga života: »Sve u tebi kruži oko tvoga Križa. Sve, što je u meni, neka kruži oko svete Mise. Ona neka bude središtem i suncem mojih dana, kao što je tvoja žrtva središnjim činom čitave liturgije.«⁵¹

Ite, missa est!

Idite, to je poslanje!

D. Žanko.

⁴⁸ G. Goyau, op. c., str. 267.

⁴⁹ F. Jammes, op. c., str. 77.

⁵⁰ A. D. Sertillanges, *L' Eglise* (1921.) II., str. 21. 22.

⁵¹ Dom J. E. Chautard, op. c., str. 267.